

ANADOLU ADAÇAYI (*Salvia fruticosa*)

Adaçayı yaprakları tütsü olarak yakıldığında ortamdaki kötü enerjileri uzaklaştırdığına inanılır.

Ülkemizde adaçayı (*Salvia*) cinsine ait 92 tür doğal olarak yetişiyor.

Yaygın olarak kullanılan Anadolu adaçayı (*Salvia fruticosa*) evlerde kolayca yetiştirilebilir. Baharat olarak dışsatımı yapılır. Anadolu adaçayı, toksik olan thujon maddesini, tıbbi adaçayına göre daha düşük oranda içermesi ile çaylarda tercih edilir.

Ülkemizde doğal yetişmeyen tıbbi adaçayı (*Salvia officinalis*) türünün tarımı yapılır.

Romalılar adaçayını kutsal bir bitki olarak görmüşler ve bitkinin hasadını özel tören eşliğinde yapmışlardır.

Ortaçağda ateşli hastalıklara karşı şifa verici olarak en yaygın kullanılan bitkilerden biri olmuştur.

Terleme önleyici özelliği sebebiyle sıcak basması gibi menopoz belirtilerini hafifletmede kullanıldığı rapor edilmiştir.

Spazm çözücü özelliği ile adet sancıları ve mide kramplarında önerilmektedir.

Gençlerde ruh durumunu ve zihin performansını iyileştirir. Yaşlılarda hafıza güçlendirici ve dikkat artırıcı olduğu rapor edilmiştir. Alzheimerda düşünme ve öğrenme yeteneğini geliştirdiği belirtilmiştir.

Ülkemizde baharat olarak kullanımı çok yaygın olmasa da yemeklerde kullanıldığında müthiş bir rayiha verir.

Uçucu yağı diş macunları içerisinde kullanılır.

Yaprakları diş temizlemede kullanılır.

Akdeniz mutfaklarında, balık ve et yemeklerinde taze veya kurutulmuş yaprakları yemekleri lezzetlendirir.

Antibakteriyel, antifungal, antiviral, antiseptik etkileri olduğu rapor edilmiştir. Unutkanlığı azaltıcı, ısıtıcı, cilt sarkmasını önleyici, üst solunum yolu enfeksiyonlarını iyileştirici, aşırı terlemeyi azaltıcı, balgam söktürücü etkileri için kullanımı önerilmektedir.

Uyarılar: Bir seferde 15 gramdan fazla yaprak kullanıldığında taşikardi, kramp ve denge bozukluğu yapabildiği rapor edilmiştir. Diyabet ilaçları alanlar, yüksek tansiyonlular, hamile ve emzirenler kullanmamalıdır. Thujon içerdiği için yüksek dozlarda istenmeyen etkiler ortaya çıkabilir.

ANADOLU ADAÇAYI İÇİN UYGUN AGRONOMİK ŞARTLAR:

Yetiştirme ortamı ve toprak isteği: Adaçayı sıcak seven bir bitkidir. Özellikle rüzgârlardan korunan yerlerde üretimin yapılması önerilmektedir. Ancak kış soğuklarını ılıman iklim bölgelerinde dahi fazla zarar görmeden görebilir. Adaçayı genç gelişme devresinde yüksek oranda rutubete gereksinim duyar. Ancak daha sonraki büyüme devresinde kuraklığa çok dayanıklı bir bitkidir. Adaçayı özellikle kurak toprakları tercih eder. Kireççe zengin kumlu-tınlı ve tınlı-kumlu topraklarda iyi bir şekilde kültürlü yapılabilir.

Çoğaltma yöntemi: Tohumla ve çelikle

Ekim - dikim şekli ve zamanı: Çelik ve tohumla yetiştirilebilir.

Dikim aralıkları: Fideler sıra arası 120 cm, sıra üzeri 30 cm mesafe ile dikilir

Su isteği: Su isteği azdır. Özellikle hasat sonrasında 2 defa sulama yapılması yeterli olur. Fazla sulama kök çürüklüğü ve mantara sebep olur.

Bakım: Tam güneş alan bir yerde iyi gelişir. Taban suyunu sevmez.

Toprağa tutunup gelişim tamamlandığında (30-50 cm boya ulaşır bu dönemde) çapalama sadece sıra aralarına yapılması yeterli olur. İlk gelişim döneminde çapa ihtiyacı fazladır.

Kullanılan kısım: Yaprakları ve topraküstü kısım

Hasat zamanı ve hasat edilecek kısım: Ticarete uçucu yağı %2'den az olmaması istenir. Bu yüzden hasat döneminde kuru ve sıcak bir hava ister.

Çiçeklenme zamanında çiçekler önceden biçilerek bir iki gün sonra toprak üstünden 5 cm yukarıdan kök boğazına zarar vermeden biçilerek hasat yapılır. Tamburlu biçme makinası, orak veya bağ makası ve nohut, mercimek, arpa, buğday da biçen biçer toplar makinelerle de hasat yapılabilir.

Baharat için yetiştirilecekse nemini çekmesi için 2-3 gün kadar her gün ters düz edilerek tarlada bekletilir. Sonrasında gölge bir alana tek sıra halinde yayılarak kurumaya bırakılır. Kuruyan herbadan yaprakların ayrılması elle veya makine ile sıyırma yöntemiyle yapılır.

Tıbbi amaçlı toplanacaksa çiçekler açmak üzereyken toplanıp vakit geçirmeden gölge bir ortamda kurumaya bırakılmalıdır.

Dekardan sulu ve kuru şartlara göre bir biçimde 150-500 kg kadar kuru herba verimi alınır. Bölge şartlarına göre değişmekle birlikte ikinci yıldan sonra en az iki hasat yapılabilir. İki hasat yapıldığında verim 600-700 kg'a kadar çıkabilir. İlk hasat Haziran sonu; ikinci hasat Eylül başı gibi yapılabilir.

ANADOLU ADAÇAYI İÇİN SATIN ALMA KRİTERLERİ:

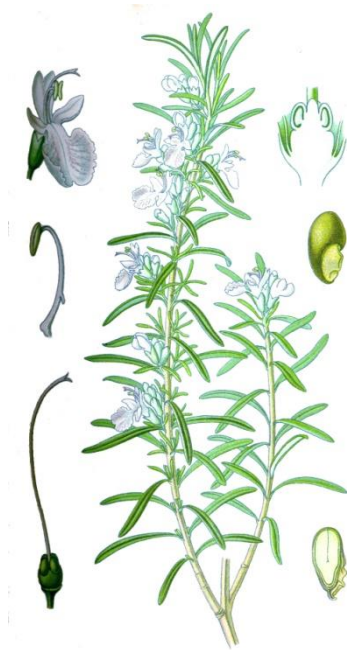
1. Anadolu adaçayı demet olarak ve yağ olarak alınacaktır.
2. Birinci hasat çiçekli dönemde yapılacak, hasat akabinde BAÇEM'de distilasyon yapılarak yağı alınacaktır.

3. İkinci hasatta demet olarak kurutulup BAÇEM’de tartılarak teslim alınacaktır.
4. Demet olarak hasat edilecek adaçayı hasat akabinde iki gün tarlada soldurulduktan sonra gölgede demet olarak kurutularak kırnap ipliyle bağlanmış olarak teslim alınacaktır.
5. Adaçayının uçucu yağ oranının %1,5’tan az olmaması gerekmektedir.

Şekil 1 Adaçayı demet

BİBERİYE – *Rosmarinus officinalis*

Latince adı *Rosmarinus*"denizin nemi" anlamındır.

Antik Yunan’da öğrenciler biberiyeden yaptıkları taçı ve halkayı başlarına ve boyunlarında taşıyarak hafızalarını zinde tutmak istemişlerdi.

Roma’da sadakatin sembolü olarak bilinir. Biberiye günümüzde de konstrasyon sağlayıcı olarak kullanılmaktadır

Ülkemizde süs bitkisi olarak yetiştirilir.

Mutfaklarımızda, et (tavuk, kırmızı et, balık..) ve sebze (patates, kabak, domates..) yemekleri, omlet, çorba, sos ve salatalar için güzel bir baharat bitkisidir. Etleri marine etmede kullanabilir; zeytinyağına aroma vermek için bir dal taze biberiyeyi zeytinyağı şişesine koyabilirsiniz.

Hoş kokusundan faydalanmak için kuru dallarını yakarak tütsü olarak değerlendirilebilir.

Antioksidan ve antiinflamatuvar özelliklidir.

Antifungal etkisiyle *Candida* mantarına karşı etkili olduğu belirtilmiştir.

Astım, peptik ülser, iskemik kalp hastalığı (KAH), katarak tedavisinde de önerilir.

Hazımsızlık, konsantrasyon kaybı, şişkinlik, baş ağrısı, solunum yolu iltihapları ve mide kramplarında da kullanılır.

Uçucu yağı hafıza güçlendirici olarak kullanılır.

Uyarılar: Yüksek dozda toksik olabilir.

Kansızlık varsa ve demir takviyesi alınmıyorsa biberiye kullanılmamalıdır.

Hassas ciltlerde irritasyona sebep olur.

Hamile ve emzirenler kullanmamalıdır.

BİBERİYE İÇİN UYGUN AGRONOMİK ŞARTLAR:

Yetiştirme Ortamı ve Toprak isteği: Anayurdu Akdeniz bölgesidir.

Güneşi bol alan ılıman bölgelerde, özellikle güney bakı yamaçlarda iyi yetişir.

Soğuk bölgelerde sert rüzgarlar ve donlardan korunması gerekir. Donlara dayanıksızdır.

Güneşi sever. – 5'in altındaki soğuklardan etkilenir. Güney bakı yönüne dikilmesi sağlıklı gelişim açısından faydalı olur.

Biberiye süzek ve pH değeri 5,5 ila 8 arasında olan topraklarda yetişebilir. Ancak, yüksek verim genellikle 7'ye yakın pH değerine sahip olan ve iyi derecede süzek ile hafif bünyeli, kumlu topraklarda elde edilir.

Toprak hazırlığı yapmadan önce, ilk adım olarak toprak analizi yapmak ve pH değerini ölçmek gerekir. Toprağın pH değeri istenen seviyelerde olabilmesi için duruma göre pH değerini düşürmek veya yükseltmek gerekir. Çoğunlukla, hektar başına 10 ton iyi yanmış gübre ile gübreleme yapmak ve genç biberiye fidelerinin ekim işleminden önce tarlayı iyice sürmek faydalı olacaktır.

Çoğaltma yöntemi: Çelik ve tohumla yetiştirilebilir. Tohumlarından çoğaltabileceğimiz gibi dallarından alacağımız çelikleri köklendirerek de biberiyeni çoğaltabiliriz. Mart-Nisan, Temmuz-Ağustos, Ekim-Kasım dönemleri olmak üzere 3 farklı dönemde alınan sürgün çelikleri kum torf karışımından oluşan toprak içinde köklendirilir.

Fideler sıra arası 70 cm, sıra üzeri 40 cm mesafe ile dikilir.

Su isteği: Su isteği çok azdır. Susuz şartlarda yetiştirilecekse dikimler bahar yağmurlarından faydalanacak şekilde planlanmalıdır.

Bakım: İlk yıl araları kapatıncaya kadar yabancı ot çapalaması yapılmalı. İkinci yıldan sonra çapalama masrafları araları kapatacağı için azalır.

Kullanılan kısmı: Yaprakları

Hasat zamanı ve hasat edilecek kısmı: Çiçek açma zamanında topraküstü aksamı toplanır.

Kuruduktan sonra yaprakları ayıklanır.

Kuru yaprak verimi dekardan 400-500 kg arasındadır.

Uçucu yağ verimi ortalama %2-3'tür.

BİBERİYE İÇİN SATIN ALMA KRİTERLERİ:

1. Biberiye yağlık ve çaylık olarak alınacaktır.
2. Biberiye yaz döneminde çaylık olarak topraküstü kısmından hasat edilecektir. Gölgede veya kurutma fabrikasında kurutulan biberiye dallarından ayrılarak çaylık olarak sadece yaprak olarak alınacaktır.
3. Uçucu yağ için sonbahar döneminde bitki çiçeklenmedeyken hasat edilecektir.
4. Çaylık olarak alınacak biberiyede uçucu yağının %1'den az olmaması gerekmektedir.

EKİNEZYA – *Echinacea purpurea*

Asteraceae (Papatyagiller) ailesinden; Türkçe'de İngilizce karşılığı kelimeler olan koni çiçeği ve kirpiotu; İngilizce'de coneflower isimleriyle bilinen çok yıllık otsu bir bitkidir.

EKİNEZYA İÇİN AGRONOMİK ŞARTLAR:

Yetiştirme ortamı ve yayılışı: Kuzey Amerika'nın endemik bitkileridir.

Orman açıklıkları ve çayırlar doğal yetiştirme alanlarıdır.

Ekinezyanın tedavide kullanılan üç türünün Amerika ve Avrupa'da geniş alanlarda kültürü yapılmaktadır; dünyanın

birçok bölgesinde yetiştiriciliği yapılan bir bitkidir.

Anavatanı Kuzey Amerika olan ekinezya, günümüzde Güney Amerika, Kanada, Avrupa, Rusya, Afrika ve Pasifiklere kadar yayılış göstermiştir. Son yıllar da Amerika'da tıbbi bitki endüstrisinin yaklaşık %10'luk kısmını oluşturmaktadır. Kullanım alanı genişleyen ekinezya Rusya'da süt kalitesini ve sığırların hastalıklara direncini doğal yolla arttırmak için yem rasyonlarına dahi katılmakta, kullanım alanları ve yetiştiriciliği konusunda, birçok ülkede sayısız çalışma yürütülmektedir. Güney Afrika bazı Batı Avrupa ülkelerine ham materyal satarken ekstraktlarını da Rusya ve Kuzey Amerika'ya ihraç etmektedir.

En yüksek ekinezya verimi Kaliforniya'dan (850kg/da) rapor edilmiştir. Avustralya, Almanya, Rusya, Yeni Zelanda, Ukrayna, Güney Afrika Cumhuriyeti, ekinezya tarımında 13 ilerlemişlerdir. Ekinezyanın kalitesinin bir kriteri cichoric asididir. En yüksek cichoric asit oranı Rusya'da tespit edilmiştir (% 4.93). Onu, Yeni Zelanda (%3.46) ve Almanya (2.86) takip etmektedir. Güney Afrika bazı Batı Avrupa ülkelerine ham materyal satarken ekstraktlarını da Rusya ve Kuzey Amerika'ya ihraç etmektedir. Tanzanya'da ise ekinezya, sezon dışı kesme çiçek olarak üretilip Avrupa'ya ihraç edilmektedir.

Ekinezya bitkisi daha çok tıbbi bir bitki olarak bilinmektedir. Ayrıca ekinezya bitkisi ekonomik bir öneme de sahiptir. Enfeksiyonlara karşı korunmamızı sağlayan beyaz kan hücrelerinin sayısını arttırdığı ve bağışıklık sistemimizi güçlendirdiği bilinen bu bitki geçmişten bu güne kadar tıbbi amaçlarla kullanılmıştır. Ekinezya bitkisi antiviral ve antibakteriyel etkilere sahiptir. ABD ve Avrupa'da insan sağlığına olan olumlu etkileri birçok araştırmaya konu olmuştur. Günümüzde ekinezya bitkisinin gıda sektöründe kullanımı da artmaktadır. Ekinezya bitkisinin ayrıca dünya ekonomisinde de önemli bir yeri olduğu görülmektedir. 1995 yılında 31 milyon dolar olan satış hacmi 2005'te 80 milyon dolara çıkmıştır.

Tam güneş alan, organik maddelerce zengin, killi topraklarda iyi gelişir. Yetiştirildiği ortamda fazla rutubet istemez. *Echinacea angustifolia* ve *Echinacea pallida* türlerinden kök drogu elde etmek için yetiştirildikleri toprağın gevşek yapılı olmasında fayda vardır.

Çoğaltma yöntemi: Tohum ve kök ayırmayla çoğaltılır.

Ekim - dikim şekli ve zamanı: Tohumlardan fide ve ikinci yıldan itibaren kök ayırma

Tohumlar erken sonbahar (ağustos ayı sonundan itibaren) ve erken ilkbaharda (mart ayının ikinci yarısından itibaren) viyollere ekilir. Uygun çimlenme şartlarında 3. günden itibaren çimlenme başlar ve iki haftalık süre zarfında çıkış tamamlanmış olur. Çimlenen fideler 10 cm. boya ulaştığında araziye şaşırtılabilir.

Fideler sıra arası 70 cm, sıra üzeri 40 cm mesafe ile dikilir

Su isteği: Sulama, bitkinin yetiştirildiği bölgenin iklim ve toprak şartlarına göre belirlenir. Kurak olmayan bölgelerde haftada bir sulama yeterlidir; kurak ortamda yetiştiriliyorsa bitkinin su ihtiyacı toprağın durumundan anlaşılır.

Bakım: Yabancı otlara karşı duyarlıdır. Yabancı ot çapalaması yapılması sağlıklı gelişim açısından önemlidir.

Kullanılan kısmı: Yaprakları, çiçekleri ve çiçekli toprak üstü kısmı ile kökleri

Hasat zamanı ve hasat edilecek kısmı: Çiçeklenme zamanında, topraküstü kısmı topraktan 5 cm. yukarıdan biçilerek hasat edilir. Böylelikle yılda iki defa hasat edilebilir. II. hasadın verimi ilkinde oranla düşüktür. Hasat edilen bitki gölgede kurutulur, ışıktan koruyan kontraplak kasalarda veya keten çuvallarda, hava giriş çıkışı olan bir yerde muhafaza edilir.

Kökler, bitki üst kısmı kurduğunda hasat edilir. Hasat edilen kökler yıkanıp dilimlenir ve kurumaya bırakılır. Kuruyan kökler, ışıktan koruyan kontraplak kasalarda veya keten çuvallarda muhafaza edilir.

EKİNEZYA İÇİN SATIN ALMA KRİTERLERİ:

1. Ekinezya çaylık drog olarak çiçek ve herba formunda alınacaktır.
2. Çiçeklenme döneminde çiçekler çiçek saplarından hasat edilerek kurutulacaktır.

3. Çiçekler sezon boyunca hasat edildikten sonra son çiçek hasadı yapılarak topraküstü aksamı akabinde yapılıp kurutulacaktır.
4. Üçüncü yıldan sonra kök ayırma ile çoğaltım yapılırken köklerden de drog alınacaktır.
5. Kök drogu yıkanıp temizlenmiş kurutulmuş olarak alınacaktır.
6. Kök, çiçek ve herba droglarının kuru nemi %12'yi geçmeyecektir.

TIBBİ NANE – *Mentha x piperita*

Lamiaceae (Ballıbabagiller) ailesinden, Türkçe'de İngiliz nanesi, melez nane, mentollü nane; İngilizce'de peppermint, eau de colognemint isimleriyle bilinen çok yıllık otsu bir bitkidir.

Nanenin anavatanının, Orta Asya ve Avrupa olduğu bilinmektedir. Nane bitkisi çok çeşitlilik göstermekle birlikte oldukça geniş bir yayılış alanına sahiptir. Bitkinin birçok ülkede tarımı yapılmaktadır. Aynı zamanda ülkelerdeki nane yetiştiriciliği, türüne bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Nane yetiştiriciliğinin yapıldığı ülkeler;

ABD, Yugoslavya, Mısır, Fas, Macaristan, Bulgaristan, İspanya, Almanya, Romanya, Arjantin, Meksika, Brezilya, İngiltere, Polonya, Yunanistan'dır. Japon nanesi *M. arvensis* türü ise özellikle Japonya'da yetiştirilir. Yetiştirilen diğer ülkeler ise, Çin, Japonya, Brezilya, Güney Afrika, Tayvan, Arjantin'dir.

TIBBİ NANE İÇİN AGRONOMİK ŞARTLAR

Yetiştirme ortamı ve yayılışı: *Mentha aquatica* ve *Mentha spicata* türlerinin melezidir.

Sıcak iklimleri sever. Soğuk iklimlerde de yetişebilir.

Türkiye'de Balıkesir, Kütahya, Şanlıurfa, İzmir'de tarımı yapılmaktadır.

Yağışı fazla olan ılıman iklim etkisi altındaki bölgelerde iyi gelişim gösterir.

Çoğaltma yöntemi: Tohumla, stolonla, sürgün ve rizomlarıyla çoğaltılır.

Ekim - dikim şekli ve zamanı: En hızlı üretim aksamı stolon ve rizomlarıdır. Stolonlar topraktan çıkarılıp 10'ar cm aralıklarla kesilir. 7-10 cm kadar derinliğe gömülür. Stolonlar hafif nemli ortamda bile köklenme kabiliyetindedir.

Rizomlardan ayırma ile de üretilebilir.

1 dekarlık stolon ve rizom anacı bulunan araziden 10 dekara yetecek kadar fide çıkarılabilir.

Nisan ortası gibi de arazideki yerlerini fideler sıra arası 70 cm, sıra üzeri 40 cm mesafe ile dikilir.

Su isteği: Nemi ve suyu seven bir bitkidir. Sulama verimi artırır.

Bakım: İlk yıl çapalamaya gereksinim duyar. Stolonları ile toprak yüzeyini kısa sürede kapatma kabiliyetinde olduğu için yabancı ot çıkışını da durduracaktır.

Kullanılan kısmı: Yaprakları ve uçucu yağı

Hasat zamanı ve hasat edilecek kısmı: Çiçek açmadan önce çiçeklenme başlangıcında hasat edilmelidir. Hasat elle veya çayır biçme makineleri ile yapılabilir. Toprak yüzeyinden 10 cm kadar yukarıdan biçim uygulanabilir. Hasat edilen bitkiler gölgede havadar bir ortamda veya 35-40 dereceyi geçmeyen ısıli fırınlarda kurutulur.

Sulu şartlarda yazları ve sonbaharı ılıman geçen bölgelerde 3-4 kez hasat yapılabilir. Her hasattan sonra sulama ve humik asit verilmesi faydalı olmaktadır.

Bir dekardan 150-300 kg kadar yaprak alınabilir.

Kullanım alanları ve bilgi özeti:

Yunan Mitolojisinde nane şöyle tasvir edilmektedir:

“Yeraltında ölümler ülkesinin tanrısı Hades’in Menthe adında sevgilisi vardı. Hades’in karısı Persopolis bu ilişkiyi sezdikçe Menthe’ye kötü davranıp incitti. Hades sevgilisinin daha fazla incinmesine dayanamayarak onu nane bitkisine çevirdi. Bu yüzden nane güzel kokusuyla ve adıyla Menthe’yi sonsuza kadar yaşattı.”

Uçucu yağı, şekerleme, diş macunu, parfüm, şampuan, masaj ve saç bakım yağları terkiplerinde kullanılmaktadır.

Nanenin kurutulmuş yaprakları sıçan, fare ve böcekler için itici etkilidir. Bu maksatla eski tahıl ambarlarında saklanan gıdaları korumak için nane kuruları muhtelif köşelere konulmaktaymış. Yapraklarından yapılan çayı ateş, baş ağrısı, sindirim düzensizlikleri, mide bulantılarında kullanımı yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.

Uyarılar:

Mentha x piperita uçucu yağı kullanıldığında düşüğe neden olabileceğinden hamilelerin kullanmamaları gerekir.

TIBBİ NANE İÇİN SATINALMA KRİTERLERİ:

1. Tıbbi nane çay ve uçucu yağ olarak alınacaktır.
2. Tıbbi nane çiçeklenme döneminde hasat edilip BAÇEM’de distilasyonla uçucu yağı elde edilecektir.
3. Son hasat çiçeksiz olarak hasat edilip gölgede kurutularak yaprakları ayıklanarak yaprak drogu formunda alınacaktır.

ITIR– *Pelargonium graveolens*

Geraniaceae (Turnagagasıgiller) ailesinden, Türkçe’de “ıtır, ıtırşahi, hıtır, kıtır”; İngilizce’de “rose geranium” isimleriyle bilinen 50 cm’e kadar boylanabilen çok yıllık otsu bir bitkidir. Dünyada 250’nin üzerinde türü vardır. Uçucu yağı genellikle kokulu olan *P. graveolens*, *P. capitatum*, *P. radens* ve *P. odoratissimum* türlerinden elde edilir.

ITIR İÇİN UYGUN AGRONOMİK KOŞULLAR

Yetiştirme ortamı ve yayılışı: Genellikle kültürü yapılan bir bitkidir. Doğal ortamı nehir kenarları. Tam güneş alan, drenajı iyi olan topraklara sahip alanları seven bir bitkidir. Hafif (kumlu) ve orta (tınlı) topraklar ve iyi drene edilmiş toprağı tercih eder. Asit, nötr ve bazik (alkalin) topraklar uygundur. Gölgede yetişemez. Kuru veya nemli toprağı tercih eder. Hindistan, Fas, Morocco, Bourbon, Mısır, Çin, Madakaskar, Cezayir’de ve Türkiye’de Balıkesir’de yetiştiriciliğı yapılır. Bourbon adasında yetişen ıtırın uçucu yağı kalite açısından ilk sıralarda yer alır. Bourbon ıtır uçucu yağı *P. capitatum* ve *P. radens* türlerinin melezinden elde (*Pelargonium graveolens* cv. Rosé ve *Pelargonium roseum asperum* cv. Bourbon türleri) edilmektedir. İtır uçucu yağları değerlendirilirken Bourbon referans alınır aromaterapi sektöründe.

Çoğaltma yöntemi: Tohum ve çelikle çoğaltılır.

Ekim - dikim şekli ve zamanı: Güneşli bir konumda iyi drene edilmiş nötr ila alkalin toprakları sever. Soğuklara dayanıklı değildir, soğuk bölgelerde serada yetiştirilebilir. Ilıman bölgelerde sonbaharda erken hasat yapıldıktan sonra tekrar hasat edilmezse üzerindeki kuruyan yapraklar don örtüsü vazifesi görür. Evde balkonda saksıda yetiştirilmeye uygundur. Dal çeliklerinden kolay yaprak çeliklerinden geç köklenir. Köklendikten sonra fideler saksılara alınır. Saksıdan araziye taşımak için don ihtimalinin geçmesi gerekir.

Dikim aralıkları: Fideler sıra arası 120 cm, sıra üzeri 30 cm mesafe ile dikilir.

Su isteğı: Suyu seven bir bitkidir. İhtiyaç duydukça sulanması gelişimi ve yeniden hasat için çok faydalı olmaktadır. *Kış aylarında kök bölgesinde su birikmesi bitkide çürümeye sebep olur.*

Bakım: Bitkilerin kışın oldukça kuru tutulması gerekir. Budamaya çok toleranslı olduklarından, sonbaharda iç mekanlara geri getirilirken ya da ilkbaharda çok sayıda taze büyümeyi teşvik etmek için budama yapılması gerekir. İtır geliştikten sonra yabancı otların büyümesine imkan sağlamaz. Çapa hasatlardan sonra yapılabilir.

Kullanılan kısmı: Çiçekli herbası ve herbadan buhar damıtmayla edilen uçucu yağı

Hasat zamanı ve hasat edilecek kısmı: Ilıman bölgelerde yılda birkaç defa hasat edilebilir.

Kullanım alanları: İtir yaprağı tek başına çay olarak kullanılabilir. Çay, kahve vb. içeceklere katılabilir. Sütü tatlılara, dondurmalara, reçellere katılabilir. Uçucu yağ verimi %0,1-0,5 arasındadır. Rahatlatıcı, antidepresan, antiseptik etkilere sahiptir. İltihap giderir, kanmayı azaltır. Bitkinin tüm kısımları büzücü etkilidir. Menstrüel ve menopozal problemler, bulantı, bademcik iltihabı ve kötü dolaşımın tedavisinde dahili olarak kullanılmaktadır. Haricen, akne, hemoroid, egzama, saçkıran ve bitleri tedavi etmek için kullanılır.Yapraklarından elde edilen uçucu yağ aromaterapide kullanılır.

İTİR İÇİN SATINALMA KRİLERLERİ:

1. İtir çaylık drog ve uçucu yağ olarak alınacaktır.
2. İlk biçim çiçeklenme döneminde yapılacak, yapraklar ayrılarak BAÇEM'de distilasyona tabi tutulacaktır.
3. Son biçim çaylık olarak hasat edilip sadece yaprakları gölgede kurutulup alınacaktır.